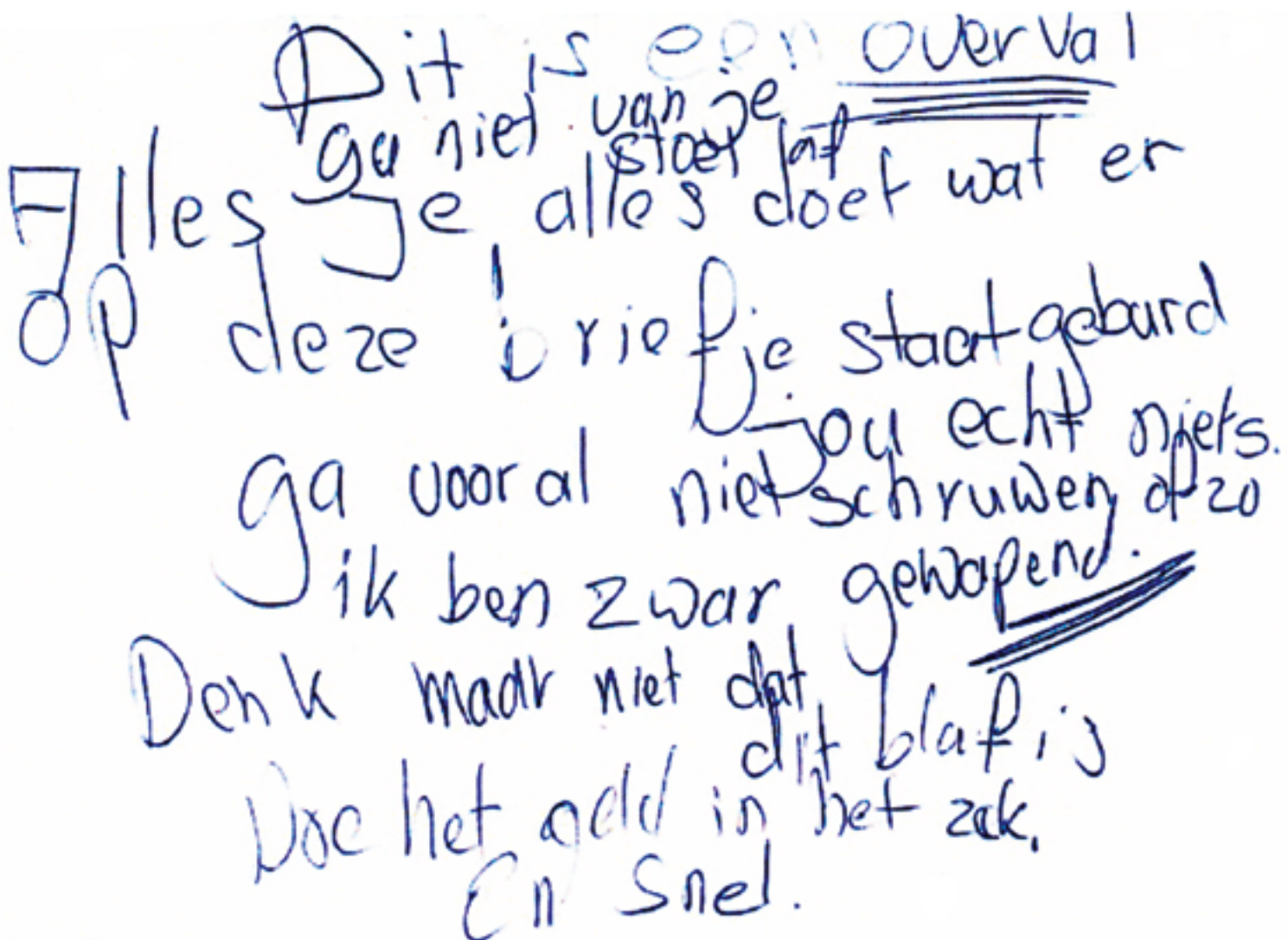

Afzender onbekend

Tientallen dreigbrieven, afscheidsbrieven en valse handtekeningen gaan jaarlijks door de handen van de onderzoekers bij het NFI. De handschrift- en de documentonderzoekers werken nauw met elkaar samen. 'Sommige handschriften kan ik dromen.'

Dit is een overval
ga niet van je staet af
alles je alles doet wat er
op deze briefje staat geburd
ga vooral niet jou echt niets.
jij schruwen of zo
ik ben zwaar gewapend.
Denk maar niet dat
hoe het geld in het zak, dit blaaf is
En Snel.

Na de moord op Pim Fortuyn ontvingen verschillende politici, voetbaltrainers en leden van het koninklijk huis anonieme dreigbrieven, vaak met kogels erin. Een deel van de brieven was geschreven met een typemachine waarvan de hoofdletter R het niet goed deed. De afzender loste het euvel op door het missende deel van de letter er zelf bij te tekenen. Ook schreef de man een aantal brieven met de hand. Al snel bleek dat hij de brieven in de regio Rotterdam op de bus deed, waarna de politie camera's op verschillende brievenbussen plaatste. Hand- en machineschriftdeskundigen van het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) hadden de brieven onderzocht en een aantal kenmerken opgesteld, waaronder de opvallende letter R. Aan de hand van die kenmerken doorzochten rechercheurs van de politie Rotterdam-Rijnmond alle enveloppen in het postsorteercentrum. Op een gegeven moment vonden zij een envelop waarvan de adressering alle kenmerken vertoonde van het handschrift van de dreigbrievenschrijver. Met toestemming van de officier van justitie werd de brief geopend. Op basis van handschriftkenmerken konden de deskundigen van het NFI de brief aan de kogelbrieven relateren. En bij het terugkijken van de camerabeelden kwam de verdachte, met zijn auto en kenteken, in beeld toen hij zijn brief postte.

Wil Fagel was vanaf de eerste brief betrokken bij deze zaak. Hij is één van de vier handschriftonderzoekers van het NFI. "De man schreef zoveel brieven dat ik het handschrift kon dromen. Het handschriftonderzoek zorgde voor een doorbraak in deze zaak. Omdat de politie bij de huiszoeking zoveel bewijsmateriaal aantrof, waaronder twee typemachines en kopieën van de verstuurde brieven, speelde het handschrift voor de bewijsvoering geen belangrijke rol meer." Vaak genoeg spelen de rapporten van de handschriftexperts echter wél een rol in de bewijsvoering. Daar gaat een secuur traject aan vooraf.

■ Dreigbrievendatabase

De database met dreigbrieven, opgezet in 1997, telt op dit moment zo'n tweeduizend documenten. Na de aanslagen van 11 september 2001 kwam er een grote golf dreigbrieven binnen. In de Verenigde Staten werd na de aanslagen een aantal Anthrax-brieven verstuurd en dat inspireerde Nederlandse copycats. Het NFI kreeg in die periode dozen vol brieven binnen. Ook de moord op Pim Fortuyn en op Theo van Gogh zorgden voor een stortvloed aan dreigbrieven.

"Naast de incidentele opevingen in het aanbod, is er jaarlijks een constante stroom van mensen die om allerlei redenen boos zijn. Bijvoorbeeld omdat hun uitkering wordt gekort of omdat ze een hekel hebben aan het koninklijk huis", vertelt Fagel. De onderzoekers vergelijken elke nieuw binnengekomen brief met de database. "Met name de mensen die met enige regelmaat een brief sturen, vissen we er op die manier snel uit."

Vijftig procent van de brieven is handgeschreven, de rest is digitaal aangemaakt. Niet alle 'digitale' brieffschrijvers zijn even consequent. Zo typen zij de brief vaak op de computer, maar schrijven de adressering op de envelop met de hand. "Waarschijnlijk omdat ze dat net even te moeilijk vinden." Fagel geeft aan dat die paar regels vaak al een aanknopingspunt kunnen zijn. "Het ligt eraan in hoeverre het handschrift verdraaid of juist dertien in dozijn is, maar met een regel of twee, drie komen we een heel eind."

Alle gegevens, tot aan het kleinste detail, komen in de database te staan. "Naast de tekst slaan we ook informatie op over het soort envelop, de postzegel en het gebruikte papier en kijken we naar doorgedrukte teksten, vingerafdrukken en DNA-sporen op de likrand van de envelop."

Op dit moment probeert het NFI met softwareprogramma's handschriften te herkennen en te koppelen. Dit gaat met vallen en opstaan omdat computers nog niet alle handschriften kunnen lezen. Handschriftherkenning blijft voorlopig dus nog even mensenwerk.

Address (Zip Code)	20987
Date (mm/dd/yyyy)	06/09/2010

Address (Zip Code)	20987
Date (mm/dd/yyyy)	06/09/2010

Address (Zip Code)	20987
Date (mm/dd/yyyy)	06/09/2010

In veel landen laten schrijvers de cijfers 7 en 9 op de basislijn eindigen.

Geboortedatum : 25-01-1967

Geboortedatum : 13 oktober 1947

In Nederland is het heel gebruikelijk dat de cijfers 7 en 9 onder de basislijn uitsteken.

Digitalisering

Het onderdeel Handschriftonderzoek van het NFI behandelt jaarlijks zo'n zestig zaken. Nog geen 25 jaar geleden waren dat er tien keer zoveel. Door de digitalisering komen zaken met vervalste bankoverschrijvingen en valselijk geïnde cheques nauwelijks nog voor. Toch is handschriftonderzoek nog steeds een waardevol instrument in het opsporingsonderzoek.

Het aandeel van financiële fraude is onverminderd groot, bijvoorbeeld door valse contracten en nagebootste handtekeningen. Daarnaast blijven afscheidsbrieven en dreigbrieven binnenkomen voor onderzoek.

Naast de handschriftexperts werken ook documentonderzoekers aan binnengekomen zaken. Deze twee onderzoeksgebieden

>>

■ Handschriftkunde

>>

R.C. B 343 053 392
le 23-9-89

Menu	70,00
Gesier	23,00
Entrée	54,00
Poedel M.	52,00
Irish	25,00
Café	5,50
<hr/>	
	229,50

Rekening van een restaurant in Frankrijk.

De lange ophaal bij het cijfer 1 is in Nederland minder gebruikelijk.

zijn nauw met elkaar verweven en vullen elkaar aan. Het onderzoeken van een document houdt tenslotte niet op na het analyseren van het handschrift. Verschillende politieregio's hebben zelf ook deskundigen voor documentonderzoek in dienst. Die zijn vooral gespecialiseerd in het vaststellen van de authenticiteit van reis- en identiteitsdocumenten en het onderzoeken van vals geld. Andere soorten documenten of meer complexe onderzoeken sturen zij vaak door naar het NFI.

Handschriftonderzoek wordt daarentegen alleen bij het NFI uitgevoerd. Volgens Fagel komt dat doordat het aanbod te klein is om de deskundigheid van meerdere onderzoekers op peil te houden.

Slordigheden

De meeste zaken beginnen met de vraag of een persoon de auteur van een handtekening of brief kan zijn. Uitgangspunt is het originele document. Fagel benadrukt het belang van het origineel, omdat bij kopieën vaak aanknopingspunten verloren gaan. Om te onderzoeken of betwist handschrift door de persoon is geproduceerd, is vergelijkingshandschrift van die persoon nodig. Dit referentiemateriaal kan bestaan uit spontaan schrift en schrijfproeven. "Spontaan schrift zijn handgeschreven notities die buiten de context van de zaak zijn geschreven. Denk bijvoorbeeld aan brieven aan familieleden, dagboeken en formulieren van de overheid. Letters, cijfers en speciale tekens zoals apenstaartjes die in het origineel voorkomen, moeten zo mogelijk ook in het vergelijkingsmateriaal aanwezig zijn. Als een dreigbrief in blokletters is geschreven, kunnen we niet zoveel met enkel lopend verbonden schrift. Dan kan het voorkomen dat we om aanvullend materiaal vragen. Anderzijds kan het ook gebeuren dat er te veel referentiemateriaal

voor handen is." In dat geval adviseert Fagel de politie langs te komen voor een intakegesprek. "Dan kunnen we het materiaal selecteren op bruikbaarheid."

Naast het spontane schrift kan de recherche ook een schrijfproef afnemen. Eén van de voorwaarden bij een schrijfproef is het aanhouden van een vlot schrijftempo. 'Verdraaiers' vallen door de mand door de slordigheden die er na een paar regels al insluipen. "Geforceerde vierkante letters O worden bijvoorbeeld al snel gewoon weer rondjes."

De voorkeur van Fagel gaat uit naar een combinatie van spontaan schrift en een schrijfproef. "Spontaan schrift is onbevangen tot stand gekomen en betreft waarschijnlijk het reguliere handschrift. De schrijfproef heeft als voordeel dat men met zekerheid kan vaststellen dat het schrift is geproduceerd door de auteur. Dat is met bestaand materiaal lastiger."

Parkinson

Na ontvangst van het volledige materiaal begint de klok voor de handschriftdeskundigen te tikken. Na veertig dagen moeten zij een onderzoeksrapport leveren; dat is vastgelegd in afspraken met opdrachtgevers. Voor grote zaken, zoals bij in beslag genomen boekhoudingen met meerdere verdachten, geldt een uitzondering. Hoe groot of klein de zaak ook is, de deskundigen werken altijd met minimaal twee hypothesen. De ene hypothese gaat uit van een productie door de schrijver van het referentiehandschrift, de andere van een productie door een willekeurige andere schrijver.

Fagel noemt een voorbeeld van een zaak waarbij een vader ontucht zou hebben gepleegd met zijn kind. "In het dagboek van het kind werd een belastende passage over de vader aangetroffen. De vraag is dan wie die tekst er op welk moment in heeft geschreven. Een handschrift is altijd in ontwikkeling. Zeker bij kinderen die net leren schrijven, verandert het handschrift waar je bij staat. Dat maakt het extra lastig."

Grofweg tussen het twintigste en vijftigste levensjaar staat het handschrift vrijwel stil. Daarna zorgt ouderdom ervoor dat het handschrift wat trilleriger wordt. "Zeker mensen met Parkinson vertonen een wat bibberig, aarzelend schrift. Voor een leek kan dat erop duiden dat een handtekening is vervalst, maar voor ons is het uitermate belangrijk om te weten of een persoon daadwerkelijk Parkinson heeft."

Niet alleen aandoeningen die het schrift beïnvloeden zijn cruciale informatie, ook omstandigheden waaronder het schrift is opgesteld zijn van belang. "Als iemand een handtekening heeft gezet bij een akte van uitreiking van een dagvaarding door het papier bij de deur tegen de muur te houden, dan willen we dat graag weten. De structuur in de ondergrond kan verklaren waarom er vreemde ribbels in een handtekening zitten of waarom de pen het niet goed deed."

Fagel benadrukt het belang van het achterwege laten van andere informatie dan de strikt noodzakelijke. "Informatie die direct van invloed is op de uitwerking van het schrift is meer dan welkom. Daarentegen zijn wij huiverig voor informatie daaromheen. We willen op alle mogelijke manieren voorkomen dat we beïnvloed raken. Als getuigen hebben gezien dat een persoon

een handtekening heeft gezet of er camerabeelden van het plaatsen van de signatuur zijn, dan proberen de onderzoekers te voorkomen dat we die informatie onder ogen krijgen.”

Zeldzaamheid

Elke zaak wordt gedaan door twee onderzoekers, die onafhankelijk van elkaar werken. Als zij het oneens zijn, komt er een derde onderzoeker bij. In het eerste deel van het onderzoek stellen de onderzoekers de kenmerken van het betwiste en het referentiehandschrift vast. “We kijken naar de schriftsoort, de afmetingen, de hellingshoek, de lengte van de lussen, de verbondenheidsgraad en de lijnkwaliiteit. Grofweg de elementen die het eerst in het oog springen.”

Daarna onderzoeken zij de vlakindelingskenmerken waarbij het vooral om de afstanden tussen letters, woorden, regels en de kantlijn gaat. Als laatste komen de microkenmerken aan bod. “Het gaat daarbij niet alleen om de afzonderlijke letters en cijfers, maar ook om onderdelen ervan. Neem bijvoorbeeld de volgorde van de dwarsstreepjes bij de hoofdletter E.” De onderzoekers hechten extra veel waarde aan de zeldzaamheid van een kenmerk. Dat kan de bijzondere uitvoering van een letter zijn, maar ook een opvallende volgorde in de adressering op de envelop.

Door het toekennen van plusjes en minnetjes geven de schriftexperts de waarde aan. In de ene kolom staan de letters uit het origineel, in de kolom ernaast de letters uit het vergelijkingsmateriaal. Bij een heel sterke overeenkomst, bijvoorbeeld een uiterst zeldzame overeenkomst, krijgt de letter drie plusjes. Bij gebrek aan overeenkomst een minnetje.

Uit de optelsom van de plusjes en minnetjes en andere resultaten volgt een conclusie aan de hand van de hypothesen. Honderd procent uitsluitsel kan het handschriftonderzoek niet geven, wat overigens voor elk forensisch onderzoek geldt. “De meest positieve uitspraak is dat de bevindingen onder de ene hypothese ‘zeer veel waarschijnlijker’ zijn dan onder de andere.”

Regenteszaak

Fagel haalt het voorbeeld van de Regenteszaak aan. In een klein jaar tijd verspreidde een jonge vrouw uit Almere bijna honderd dreigbrieven door het hele land. Soms deed ze daar een op Anthrax lijkend poeder bij. Ze richtte de brieven onder meer aan leden van het koninklijk huis, de Tweede Kamer, politie, justitie, advocatenkantoren en de rechtbank. “De conclusie was in de Regenteszaak positief, waardoor de stroom brieven aan de vrouw kon worden gelinkt.”

Marc Wösten is TGO-coördinator en werkzaam bij de Forensische Opsporing (FO) van de politie Flevoland en Gooi en Vechtstreek. Hij was betrokken bij de Regenteszaak. “Bij de FO kwamen per week meerdere stukken van overtuiging binnen. Via grote vellen papier aan de muur hebben we van 28 brieven alle elementen geïnventariseerd.” Toen bleek dat in heel Nederland soortgelijke brieven werden ontvangen, werd het te veel om te behappen. Alle betrokken partijen kwamen samen en onder coördinatie van Mignonne Fakkell van het NFI en politiemann Marc Wösten is het onderzoek voortgezet.

Handwritten words: nadat, Rome, vlogen. Red arrows indicate clockwise rotation of the letters 'a', 'o', and 'o'.

Een kenmerk van linkshandigheid: met de klok meedraaiende ovaal (bij rechtshandigen gewoonlijk tegen de klok in).

Handwritten letters: T, t. Red arrows indicate horizontal strokes written from right to left.

Een ander kenmerk van linkshandigheid: horizontale halen van rechts naar links geschreven (bij rechtshandigen gewoonlijk van links naar rechts)

Handwritten letters: F, m. Red arrows indicate horizontal strokes written from left to right.

Het onderzoek bij het NFI was in volle gang toen er een brief binnenkwam waarin de schrijfster dreigde met een aanslag tijdens Koninginnedag in Middelburg. Voor het NFI was het niet mogelijk de conclusie voor die tijd af te krijgen.

Dus hield de politie haar die dag onder controle. Zij werd in eerste aanleg op minimale bewijsgronden aangehouden. Uit de woning van de vrouw nam de politie spullen mee. Onrechtmatig, bleek later. De vrouw werd vrijgelaten en verstuurde een nieuwe reeks dreigbrieven. Een dreigbrief naar Ikea leverde voor het blote oog haast onzichtbaar bewijs op. Op de verstuurde brief naar het woonwarenhuis bleek een Spaanstalige tekst te zijn doorgedrukt. “Het toeval wilde dat een politiebureau in Almere Buiten precies die tekst op de mat kreeg. Onderzoek van het NFI wees uit dat het om dezelfde brief ging.” Tijdens het onderzoek bleek dat meerdere brieven door DNA aan elkaar te koppelen waren. Omdat van de verdachte DNA-referentiemateriaal was afgenomen, kon haar betrokkenheid worden aangetoond met deze brieven. Het overgrote deel van de geselecteerde 21 zaken waarop de vrouw moest voorkomen, werd bewezen verklaard. De rechtbank veroordeelde haar tot tien maanden cel waarvan twee voorwaardelijk. De conclusie van de rechtbank was voor een belangrijk deel gebaseerd op de bevindingen van de handschriftdeskundigen. ■

Redactie.blauw@politieacademie.nl

Voor meer informatie:

Zie Richtlijn aanvragen handschriftonderzoek NFI en FT-norm 350.01: Gebruik van de internationale schrijfproefset

PKN > Forensische opsporing > Handschriftonderzoek > Vergelijkend handschriftonderzoek